

Na zakończenie tych uwag dodam dwie prywatne pretensje do autorki tej ważnej i dobrze napisanej książki. Nie mogę wybaczyć upstrzenia całego tomu znakiem *Sic!*, czy trzeba, czy nie trzeba: „zakłady (*Sic!*)” „zakupy (*Sic!*)” s. 534 i inne. Wystarczyło zaznaczyć we wstępie, że we wszystkich cytatach pozostawiono oryginalną pisownię. Trudno także wybaczyć rozmaite wtręty (choć nie tak częste) terminologii buszującej po publicystyce politycznej (zazwyczaj kiepskiej), jak np. „lider”, „zabezpieczyć” (zamiast zapewnić), s. 433; „skutkujący” (s. 468).

Jerzy Tomaszewski
(Warszawa)

* * *

Peter Hopkirk, *Wielka gra. Sekretna wojna o Azję Środkową*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2011, s. 718.

Z zadowoleniem należy odnotować pojawienie się na polskim rynku wydawniczym tłumaczenia tej książki Petera Hopkirk'a (tytuł oryginału „The Great Game. On the Secret Service In High Asia”, 1990, 2006). Autor, zanim zajął się pisarstwem, był młodszym oficerem w King's African Rifles. Później parał się dziennikarstwem, m.in. przez prawie dwadzieścia lat pracował dla „The Time”. Opublikował sześć książek, wszystkie poświęcone rywalizacji mocarstw w Azji Środkowej.

Recenzowana praca uznawana jest za najlepszą z nich. Głównym jej tematem jest skomplikowana „Wielka gra” prowadzona w Azji Środkowej przez dwa najważniejsze mocarstwa w XIX w. — Imperium Brytyjskie i Rosję. Należy przy tym podkreślić, że Hopkirk nie ograniczył się do działań i polityki tych dwu państw, lecz uwzględnił także lokalnych aktorów.

Publikacja liczy 37 rozdziałów, z których wiele opatrzonych zostało intrygującymi tytułami (np.: „Żółte niebezpieczeństwo”, „Dziwna historia dwóch psów”, „Noc długich noży”, „Chłód stali na gardle”, czy „Tam, gdzie schodzą się trzy imperia”), prezentujących w porządku chronologicznym brytyjsko–rosyjską rywalizację w omawianym regionie. Punktem wyjścia stało się zainteresowanie cara Piotra Wielkiego Indiami, a finałem porozumienie z 1907 r. o podziale wpływów w Azji między Imperium Brytyjskim i Rosją. Niewątpliwą zaletą książki jest sposób przedstawiania zachodzących wydarzeń. Hopkirk prezentuje bowiem wielką politykę zarówno poprzez decyzje znanych polityków, jak też barwnie opisując działania osób realizujących tą politykę „w terenie”. I ten właśnie aspekt sprawia, że „Wielką grę” czyta się jak wciągający kryminał mając jednocześnie świadomość, że opisywane zdarzenia wydarzyły się naprawdę. Prolog zaczyna się plastycznym opisem egzekucji pułkownika Charlesa Stoddarta i kapitana Arthura Conolly'ego w Bucharze w 1842 r. Dalej spotykamy tak fascynujące postacie jak porucznik Henry Pottinger, kapitan Nikołaj Murawiew, kapitan Alexander Burnes, porucznik Eldred Pottinger, hrabia Nikołaj Ignatiew, generał major Michaił Czerniajew, George

Hayward czy pułkownik Francis Edward Younghusband. Nie brak także wątku polskiego. Jedną z bardzo ważnych postaci biorących udział w „Wielkiej grze” jest polski zesłaniec w rosyjskiej służbie Jan Witkiewicz, który w 1838 r. dotarł do Kabulu. Jego działania, jak również rywalizacja z brytyjskim agentem kapitanem Burnesem pośrednio przyczyniła się do wybuchu pierwszej wojny afgańsko–brytyjskiej.

Niemalym walorem omawianej publikacji są liczne i cenne informacje na temat warunków naturalnych panujących w różnych regionach Azji Środkowej, jak również ludów jej zamieszkujących. Co ważniejsze, informacje te nie uległy dezaktualizacji. Zaznaczyć przy tym należy, że opisy te są żywe i sugestywne.

Przy pisaniu tej książki Hopkirk wykorzystał ogromną literaturę przedmiotu. Można tu znaleźć prace naukowe, popularno–naukowe, a także biografie, wspomnienia i relacje podróżników z XIX i XX w. Podstawą źródłową nie ujętą w bibliografii, a wspomnianą we wstępie do niej, stanowią materiały archiwalne zgromadzone w Oriental and India Office Collection w British Library w Londynie. Ważne uzupełnienie książki stanowią mapy, które ułatwiają lekturę.

Jeżeli chciałoby się wskazać na mankamenty publikacji Hopkirka, należałoby je skierować pod adresem wydawcy. W polskim wydaniu zabrakło indeksu osobowego i geograficznego, które byłyby niezmiernym ułatwieniem przy korzystaniu z tej książki. Drugim niedociągnięciem edytorskim jest nieuzupełnienie bibliografii o choćby niektóre publikacje polskojęzyczne poświęcone tej problematyce. Byłoby to o tyle przydatne, że zdecydowana większość prac zamieszczonych w bibliografii „Wielkiej gry” jest w Polsce niedostępna lub dostęp do nich jest bardzo ograniczony.

Omawiana książka to lektura, po którą powinien sięgnąć każdy, kto próbuje zrozumieć wydarzenia zachodzące w Azji. Szczególnymi czytelnikami winni być politycy kreujący politykę międzynarodową, gdyż — jak napisała jedna z recenzentek–internauk — „Życzę naszym politykom by ją przeczytali zanim znaleźliśmy się w Afganistanie i Iraku”.

Joanna Modrzejewska–Leśniewska
Szkoła Główna Handlowa
Katedra Studiów Politycznych

Piotr Ostaszewski, *Laos. Konflikt wewnętrzny i międzynarodowy 1945–1975*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 422.

Piotr Ostaszewski od lat zajmuje się historią Indochin, a wśród jego głównych publikacji znajdują się prace o obu wojnach wietnamskich i konflikcie zbrojnym lat 1970–1975 w Kambodży. Teraz przyszedł czas na Laos, najmniej znany z krajów regionu.

Przedstawienie wydarzeń politycznych poprowadzono chronologicznie: po krótkim omówieniu dziejów kraju do 1945 r., omówiony został laotański wątek I wojny indochiń-